

3978

281.6

U-66

1899

(92)

Հիմ. N 1674

1626

ՄԵՐ ՍՈՒՐԲ ՇԱՐՑ

ԴԱԻԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մ. Պ. Առաքելյան

معارف نظارت جلیله سنک فی ۰۲ شباط سنه ۱۳۱۴
تاریخولو و ۷۹۷ نومرولی رخصتیه طبع اولمشدر

2006

Կ. ՊՕԼԻՍ
ՅՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ն. Կ. ՊԵՐՊԵՐԵՍՆ

1899

281.6
Մ-66

281.6
U-66

ՄԵՐ ՍՈՒՐԲ ՇԱՐՑ

2012

ԴԱԻԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

2124

Մ. Վ. Ա. *Spure*

معارف نظارت جلیله سنک فی ۰۲ شباط سنه ۳۱۴
تاریخلو رخصتیه طبع اولنشد

2010

25855-Ա.Զ.

Հ.Մ. 2288

ՄԵՐ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՑ

ԴԱԻԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պօլսոյ Ազգային Լրագիրները յետին յուզման մէջ են :

Ուսումը և գիտութեամբ հուշակեալ, կրօնական և բարոյական դիրքով ընդհանուր քաղաքակիրթ ազգաց առջեւ երեւելի հանդիսացող Կաթողիկէայ Հայ կղերին դէմ կը մաքաւին :
Ինչո՞ւ :

Ազգիս կրօնական եւ ուսումնական շահերուն վրայ հսկող, եւ քաղաքակրթեալ ազգաց համակրութիւնը վայելող Կաթողիկէայ Հայ Կաթողիկոսի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետական իշխանութեանը ներքեւ հանդարտ, խաղաղ, և երջանիկ դոյութիւն ունենալու փափաքով՝ Վանայ ժողովուրդը Հռոմէական Եկեղեցւոյ դիրկը վերադարձեր է : Ազգային այն ընդհանուր դարձը լատինականութեան հոսանքի ծաւալում մը ստեղծեր է Վանայ դաւաճութիւն մէջ :

Ահա Հայ ուղղափառ կղերին յանդանձրը :
Ինչ ցա՞ւ, ի՞նչ հոգւոյ կոտորտ, ինչ մատնութիւն ի կողմանէ բարեբայից և միսիօնարաց, ի՞նչ գայթակղութիւն ի կողմանէ Վանայ նորա-

5365-56

դարձ Վարդապետաց և Քահանայից, ի՞նչ ազգութեաց համարձակութիւն ի դիմաց ժողովրդեան: Ահա Պօլսոյ ազգային լրագիրներուն լեզուն եւ գրիչը:

Վան քաղաքը ալ կործանեցաւ, Հայ հասարակութիւնը օտարացաւ, Հայրենաւանդ եկեղեցական ծէսը խանդարեցաւ, եկեղեցեաց մէջ Հայ լեզուն ալ լռեց, նախնի սրբազան կրօնը մարեցաւ: Աւա՛ղ ազգիս: Հայ անհատները լատինածէս, լատինադաւան եղան, լանք, ողբանք, հեծկլտանք, վազենք, երթանք եպիսկոպոսներով, վարդապետներով, քահանաներով...

Ո՛ւր պիտի երթաք, լրագիրք, Քալելու էք, վազելու էք, ողբալու էք, բայց զո՞վ:

Մենք ալ կղզանք որ ձեր մէջը ցաւալի և արտասուելի բան մը կայ: Բայց չէինք սպասէր որ Վանայ ժողովրդեան կաթողիկեայ եկեղեցւոյն հետ միանալը՝ անոր պատճառ եղած ըլլայ:

Բայց մի՛ շուարիք, ժողովեցէք ձեր քահանայքը, ձեր որդիքը, ձեր մանկաիքը, և ձեր տունը՝ տանիքներուն ներքեւ, ռտաբին չիմացունելով, թող տուէք որ գաղտնի հոսին ամենայն առատութեամբ ձեր արցունքը Ազգ, Վարչութեանը վրայ, զոր դուք լրագիրներ հոս ձեր յօդուածներով, և ձեր ընկերները և ազգայինները հոն եւրոպիոյ մէջ իբրեւ հակազգային, և անտանելի նկարագրեցիք:

Մեզմէ գանգատելու իրաւունք չունիք, մենք ձեզի հետ սիրով ապրիլ կ'ուզենք, զձեզ կը յարգենք իբրեւ անգամք ազգին, և ձեր վշտերուն

մէջ, ինչպէս որ ահանատես վկայ եղաք, եւ մանք ձեզմէ անձամբ խօս փորձեցին, զձեզ խնամելը եւ մխիթարելը մեր սրբազան պարաքն է:

Ահա պատճառը, և մէկհատիկ պատճառը, որ մինչեւ հիմայ մեզի դէմ հրատարակուած յօդուածներուն վրայ գլխոյ աչօք նայեցանք եւ զանոնք կարդացինք, վեհ լուութիւն մը պահելու զմեզ ստիպելով:

Եթէ այս անգամ Վանայ ժողովրդեան կողմանէ եղած կրօնափոխութիւնը պատճառ կ'ըլլայ, որ վայրկեան մը մեր ձայնը բարձրացունենք չէ՛ թէ հակառակութեան հոգիէ մը շարժեալ ենք, այլ շատ կը սիրենք եւ կը յարգենք այն ժողովուրդը, որոյ երակներուն մէջ կ'եռայ արլւն մը, որ Լուսաւորչեայ ճշմարիտ եւ հարազատ որդւոց սրտերը կը բաբախեցնէ:

Բայց դուք, լրագիրք, մեզի դէմ գրեցիք և կը գրէք: Հոգ չէ՛: Մեր պարտքը զձեզ լուսաւորել է: Եթէ կղերական կոչմամբ եկեղեցական ուսմունքներուն տոենին պարապած ըլլայիք, եւ Հայկազուն Ս. Հարց լատինադաւան ըսուած վարդապետութիւններուն դուք ալ հմուտ ըլլայիք, այն ատեն ցաւ կզգայինք ձեր վրայ որ պտուղ չէք քաղած: Բայց մենք հիմայ կը խոնարհինք, ձեզի վարդապետ ըլլալու պատիւը մեզի շատ յարգելի է: Միմիայն այն թէութեամբ որ մեզմէ ճշմարտութիւնը սորվելէն յետոյ, կը պարտաւորիք յանուն անկողմնակալ արդարութեան, ձեր գաղափարը փոխել, և ըստ այնմ վարուիլ ազգային հնաւանդ կրօնից ճշգրիտ աւանդապահը

եղող կաթողիկեայ Հայ հասարակութեանը հետ, եթէ զմեզ ճշմարտախօս գտնէք:

Սկսինք ուրեմն ազգիս Սուրբ Հայրապետներուն լատինածէս և լատինադաւան ըսուած դադարները, և դործերը շարելու:

Վանայ նորադարձ ժողովրդեան պէս լատինադաւան էր մեր Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայրըն ալ, որ եղեւ հիմնադիր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ:

Նա Հռովմայ Քահանայապետին, Սուրբ Սեղբեստրոս Հայրապետին դիմեց ի Հռովմ և զինքը պատուեց (1): Այս եղած է մեր բոլոր նախնի Հայրապետաց և պատմագրաց համոզումը:

Գրիգոր Տղայ կաթողիկոսը նոյն ճամբորդութեան վրայ այսպէս կը գրէ:

Մեր Լուսաւորիչը, « Խոնարհ սրտիւ եւ առնեակբայ մտօք էսառ յանձն գնալ ի Հռովմ, և առնուլ ձեռնադրութիւն (կաթողիկոսութեան) ի Սրբոյն Սեղբեստրոսէ »:

Հայոց Սրբազան Լուսաւորիչը ի դարձին իւր ճամբորդութենէն, Վաղարշապատու աթոռանիստ եկեղեցւոյն մէջ սա հետեւեալ լատինադաւան խօսքերը ժողովրդեան ուղղեց, Հռովմայ Քահանայապետին ընդհանուր Քրիստոնեայ եկեղեցիներուն վրայ ունեցած Առաքելական գերազանց և վերին իշխանութիւնը քարոզեց, և այսպիսի դաւանանքի մը վրայ հիմնեց այն Սուրբ Աթոռը, զորնոր իւր աշակերանները, յաջորդք Նորին

[1] Ագաթանգ . . . եղիշէ: Մովս. Խորեն. Պատմ. Հայ. Գիրք. Բ. Գլ. 2:

Սրբազան Հօրն, պահեցին, պահպանեցին, նա՛ մանաւանդ ուսմամբ և դիտութեամբ առաւել եւս պայծառացուցին թարգմանչաց իմաստութեամբը:

Լսենք տեսնենք, մեր Լուսաւորիչ Սրբազան Հայրը:

« Տէրն և Փրկիչն և բարերար և Որդի Աստուծոյ և օծեալ, հարցանէր թէ զո՞ ուստեք առնեն մարդիկն զորդւոյ մարդոյ թէ իցէ: Որոց (աշակերտաց), տուեալ պատասխանի: Դուք զո՞ ուստեք ասէք թէ իցեմ: Որոց առաջինն Պետրոս ասէ, թէ դու ես Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ: Վասն որոյ և զերանութիւնն ընկալաւն, ասէ, երանի է քեզ Պետրոս որդի Յովնանու, « զի ո՛չ յերկրէ տոհմակցաց քոց, ի մնարմնոյ և « յարինէ ազգի քո ի մարդկանէ առեր դու զայդ « գիտութիւն, այլ Հայր ի յերկնից ետ ի սիրտ « քո և յայտնեաց քեզ: Եւ արար զնա վիմ հաստութեան ամենայն եկեղեցեաց (1): »

Սուրբ Գրիգորին արտասանած այդ ամենայն եկեղեցեաց բառերուն ներքեւ արդեօք իր Վաղարշապատին մէջ կանգնած ազգային եկեղեցին ալ կը գտնուի: Այդ եկեղեցեաց ըսուած գոյական կանին քով՝ ամենայն բառով ածական մը կը տեսնենք որուն իմաստը Հայոց եկեղեցին ալ կը պարունակէ իր մէջը: Քերականութիւնը մեզի այսպէս կը հրամայէ, և կարգիլէ որ մեղմենք և չափաւորենք անոր զօրութիւնը: Եւ եթէ մէկը յանդիմանի զայն մեղմելու, հայկազեան լեզուն

[1] Ագաթ. էջ 339-340:

զայնպիսին կ'աքսորէ և կը ճամբէ որ երթայ իր-
մէ հեռու ճամարտակէ յիմարներուն, և պինդ ու
յամառ մնայ իր չար կամաց պաշտպանութեանը
մէջ:

Սա լատինադաւան Սրբազան Հօր, Լուսա-
ւորչեայ ձայնը մէյ մ'ալ լսենք, որ Պետրոսի Ա-
թոռոյն լատինական մեծութիւնը եւ իշխանու-
թիւնը ընդունելու զմեզ կը հրապուրէ, և որուն,
իւր Վանայ նորադարձ որդիքը, ազգութեան տը-
գիտութեան մը ականջ կը կախեն, նոյն Պետ-
րոսի Յաջորդաց Աթոռին դիմելով և հնազանդե-
լով:

Ահա իւր վարդապետութիւնը որ էջմիածնայ
աթոռք, և Խումիսաբուրի Պատրիարքութիւնը խո-
րին և տխուր մտածմունքներու մէջ ընկղմելու
չնորհաբեր պատճառ կրնայ ըլլալ, եթէ ուզուի:

Կըսէ Լուսաւորիչ Հայրը:

«Տէրն յԱւետարանի առ Պետրոս ասաց:
«Դու ես վեհ և ի վերայ այդը վիմի շինեցից
«զեկեղեցի իմ»: Այսինքն «գիւղացացեալ ժողո-
«ւիւրդն Աստուծոյ», և դրունք գոթոսց գնոսա
«մի յազթահարեցեն, դարձակեալսն յերկրէ,
«սուրբս և արդարս ճշմարիտ հաւատով յերկինս,
«և զոր կապեացես յերկրի զանաւորս և զանի-
«րաւս, եղիցին կապեալ յերկինս ի պատիժս
«սպառնալեաց» (1):

Լուսաւորիչ այս քարոզութեամբը կեփայեան
վիմին վրայ շինեալ եկեղեցւոյն մէջ գտնուող

[1] Թաճախ, էջ 163:

հաւատացեալները միմիայն Աստուծոյ ժողովուրդը
ըլլալու իրաւունք ունին կը քարոզէ:

Այս Լուսաւորչեայ հրատարակած հաւատա-
ցելոց ցուցակին մէջ Բողոքական կամ էջմիածնա-
կան ազգայինք կը գտնուի՞ն արդեօք:

Ազգային լրագիրները մեզի այս մասին մէջ
ժխտական պատասխան տալու չեն յանդգնիր,
որովհետեւ ժխտական պատասխանի մը հետե-
ւանքը շատ սոսկալի, շատ աղետալի է հոգւոց
յաւիտենական փրկութեան տեսակետով: Դրա-
կան պատասխան մը տալ, ուրիշ բան ըսել չէ՝
եթէ ոչ խոստովանիլ նոյն ցուցակին մէջ գտնու-
ւելու փրկաւէտ պատիւը ունենալ, բայց ընդու-
նելով այն էական թէւութիւնը թէ, հաւատացեալ
ժողովուրդ Աստուծոյ ըլլալու համար պէտք է
անհրաժեշտ գտնուիլ այն եկեղեցւոյն մէջ, որ է
չինեալ ի վերայ վիմին Պետրոսի: Այսինքն Վա-
նայ ժողովրդեան պէս՝ Սուրբ Դրիգոր Լուսաւո-
րիչ Հայրապետին այս լատինադաւան ըսուած
վարդապետութիւնը ի գործ դնելու է, չէ նէ չի
պարծենալու է թէ Լուսաւորչեայ որդիք եմք,
ինչպէս հրեայք Աբրահամայ որդիք ըլլալուն վը-
րայ կը պարծենային, բայց նոյն ընդ նոյն այս
մասին մէջ Բրիտտոսէ կ'արհամարուէին:

Վասն որոյ Վանայ նորադարձ ժողովուրդը չի
պիտի հպատակի ուրիշ հաւատքի մը, եթէ ոչ
Պետրոսին վրայ հիմնեալ եկեղեցւոյն վարդապե-
տութեանը:

Գրիգոր լատինասէր Լուսաւորիչը այսպէս իրեն
հրամայած է, ինչպէս որ վերը տեսանք, և ինչ-

պէս որ դարձեալ յարատեւելով զիրենք կ'զգու-
շացնէ չ'անսալ ամենայն հողմոց վարդապետու-
թեան սա հետեւեալ սքանչելի խօսքերով :

« Ուղիղ Միաբանութիւն հաւատոյ (ունենալ) ,
« զի նովաւ հաստատին (հաւատացեալք) ի մի
կամս Քրիստոսի , եւ ի մի հաւատ(1) » :

Այսպէս Հայաստանեայց առաջին հովիւը Հը-
ռովմայ Եկեղեցւոյ Գլխոյն հետ հաւատոյ եւ հա-
ղորդակցութեան միութեան կապերով անխզելի
եւս կապուեցաւ , եւ ինչպէս որ անոր ձայնին
հետեւելով մեր նախնիքը օտար գաւթէն Քրիս-
տոսի ոչխարաց գաւիթը մտան , օրնդ դուռն ոչ-
խարաց » եւ յանձն լուսաւորեալ Հովութին դըռ-
նապանին , Պետրոսի յաջորդին ձայնը լսեցին և
ճանչցան , այսպէս ալ Վանայ Ժողովուրդը խոր
Վիրապի կրօնական երկպառակութենէ , որ Պարս-
կաց քաղաքական տեսութեամբ տեղի ունեցած
էր՝ իբրեւ օտար գաւթէն բաժնուելով , նոյն
Լուսաւորչեայ Հօրը ձայնը լսեց եւ ճանչցաւ Պետ-
րոսին Աթոռը , եւ դիմեց , վազեց , անոր փարախը
մտաւ , որուն միմիայն շնորհուած է ի Քրիստոսէ
« Մի հօտ եւ մի հովիւ » կազմելու երկնային առա-
ւելութիւնը :

Մեծն Ներսէս Հայրապետն ալ լատինաբառան
էր : Չորրորդ դարուն մէջ Արիոսեան հերետի-
կոսութիւնը ընդհանուր արեւելքի մէջ սողոս-
կելու եւ իր մահաբեր թոյնը թափելու ժամա-
նակ , Սուրբ Բարսեղ Հայրապետին նախագահու-

[1] Յաճախ , էջ 113 :

թեամբը արեւելեան Եպիսկոպոսներէ Կեսարիա
գումարուած Ժողովին մէջ ան ալ խորհրդակից ե-
ղաւ , եւ ստորագրեց սխնհոդոսական աղերսա-
գիր մը , որ Ս . Գամասոսի , Հռովմէական օտար
եկեղեցւոյ Քահանայապետին եւ արեւմտեան լա-
տին Եպիսկոպոսաց խրկուեցաւ՝ արեւելեան կամ
արիոսական վէճերը իր իշխանութեամբը դադրե-
ցնելու համար :

Այս թղթոյն մէջ հետեւեալ հատուածով լա-
տինասէր Նէրսէսին գաղափարները կը յիշատա-
կենք :

« Վասն այնորիկ եւ առաւել եւս կարօտ եմք
« ձերոյ օգականութեան , որպէս զի որք յառա-
« քելական հաւատս խոստովանիցեն , լուծցեն
« զհերձուածսն , զոր նիւթեցին , եւ նուաճեցին
« ընդ իշխանութեամբ եկեղեցւոյ , զի կատարեալ
« լինիցի մարմին Քրիստոսի , յամենայն անդամս
« ողջ ամբողջ պատշաճեալ , եւ ոչ միայն երա-
« նեսցուք զօտարս վասն առ նոսա բարեացն ,
« որպէս այժմս առնեմք , այլ զմեր եկեղեցիս
« յառաջին պայծառութեան անդր ուղղութեան
« հաւատոց յարդարեալս տեսանիցեմք : Քանզի
« բարձրագոյն իսկ երանութեան արժանի այն է ,
« զի շնորհեալ է ի Տեառնէ Ձերոյ աստուածապա-
« տութեանդ ի լաւացն եւ ի սրբոց զապական-
« եալսն զատեալ ի բաց ընկենուլ , եւ զՀարցն
« հաւատս աներկմիտ եւ աներկիւղ քարոզել ,
« զոր եւ մեք իսկ ծանեաք և ընթերցաք զնշա-
« նակեալսն առաքելական գրով , որում որպէս
« եւ այլոց ամենեցուն կանոնիւք , եւ օրինօք

« վարդապետելոցն հաճեալ հաւանիմք⁽¹⁾ » :
 Եթէ Հռովմայ Բազանայապետները ճանչնալ իբրեւ եկեղեցւոյ դուխ, եւ հաւատոյ վերաբերեալ խնդիրներուն մէջ իրենց հնադանդիլը լատինականութիւն է, Բրիտանիա եկեղեցին եւ անոր հաստատած հաւատքը մի ըլլալու չեն, ինչպէս որ Աստուած հրամայած է, եւ իր Առաքեալը Պօղոս կը քարոզէ. « Մի է Տէր, մի հաւատք, մի մկրտութիւն » : Որչափ անկախ եկեղեցի, այնչափ անկախ դուխներ ունենալ, որչափ եկեղեցի՝ այնչափ այլակերպ եւ մէկմէկու հակասական հատկութիւններ քարոզել՝ ինչպէս որ այժմ դժբաղդաբար կը տեսնենք, Աստուծոյ դործը չի կրնար ըլլալ, այլ օրինաւոր առաքելական եւ ուղղափառ եկեղեցւոյ իշխանութեանը դէմ ապստամբութիւն ընդդէմուն չինած աղանդներն են, որ սոսկում պատճառած են, բարոյական, կրօնական եւ գիտնական տեսակէտներով, նա՛ մանաւանդ մեր ազգին մէջ, որուն պատմութիւնը չենք կրնար կարդալ՝ առանց արտասուք թափելու :

Սոյն եւ նման պատմութիւն մը ունինք Իսրայէլացւոց պատմութեանը հետ, որոնք Աստուծոյ մօտ եւ ճշմարիտ կրօնադաւան եղած ատեննին բարեաց կ'արժանանային : Աստուծմէ հեռու կռապաշտութեան մեղաց մէջ իյնալու ատեն՝ ամենայն չարեաց ենթակայ էին : Դրիգոր լուսաւորիչէն ետքը սա վերոյիշեալ ողջամիտ վարդապետութեան երկրորդ պաշտպան հանդիսացողը

մեր լատինադաւան Սուրբ Սահակ Հայրապետն է, որուն խօսքերը հոս կը յիշենք ի մխիթարութիւն վանայ նորադարձ ժողովրդեան :

« Մի է Տէր, մի հաւատք, մի մկրտութիւն, « զի որ այլ եւ այլ կամի ասել, յայտնապէս եւ « զհաւատոյն կամի ասել բաժանումն : Բանդի եւ « կեղեցի մեզ ո՛չ ցուցանէ պատուիրան Աստուծոյ, « ծոյ, որ ի քարանց եւ ի փայտից է չինեալ, « այլ զհաւատով շինեալ զազգ մարդկան ի վերայ « վիմին հաստատութեան : Ապա ուրեմն ճշմարիտ « հաւատն է եկեղեցի, որ գումարէ եւ չինէ ըզ- « մեզ ի միաբանութիւն գիտութեան Որդւոյն « Աստուծոյ, քանզի նոյն ինքն կենարարն ուսու- « ցանէ ասելով ցՊետրոս. Դու ես վիմ եւ ի վե- « րայ այդ վիմի շինեցի զեկեղեցի իմ, եւ դը- « րունք դժոխոց զԲեզ մի յաղթահարեցեն : « Սրդ զի՞նչ իմանայցեն զասելն ցՊետրոս՝ վէմ, « միթէ որպէս զմի ոք ի քարանց, քաւ լիցի, « այլ մարդ բանաւոր, Գլուխ Առաքելական դա- « սուն, ե զի անդրդուելի հուստովք խոստո- « վանեաց զԲրիտոս, Որդի Աստուծոյ, երանու- « թիւն ընկալաւ, եւ վէմ անուանեցաւ : Ապա « ուրեմն չինեալքն ի վերայ նորա չեն քարինք, « այլ մարդիկ նոբին հաւատոյ հաղորդակից⁽¹⁾ » :

Սուրբ Սահակ եւ Սուրբ Մեսրոպ Հայրապետները մեր ազգին փառքն են, չէ թէ միայն իրենց ողջամիտ վարդապետութեամբը, այլ ազ-

[1] Սուրբ Բարսեղ, Թուղթ ՂԲ :

[1] Կանոնոց. ձեռագ. Մատենադար. ՄԻԻԹ. ՎԻԷՆ. ԹԻԼ 41 :

գային ոսկեղէն դարուն հիմնադիրները ըլլալով, իրենց աշակերտացը, այսինքն երեւելի թարգմանչացը հետ, ազգը լուսաւորեցին, եւ եկեղեցական գիրքերը շարագրելով՝ շնորհեցին ազգային արարողութեան եւ ծիսին այն կենդանութիւնը, յորմէ դուրկ էր ազգը մինչեւ այն ատեն, հարկադրուելով գործածել եկեղեցական պաշտամանց մէջ Յունաց եւ Ասորոց լեզուները եւ ծէսերը, զորս ժողովուրդը չէր կրնար հասկնալ : Ազգային լեզուն եւ գիտութեանց հայրերը եղող մեր թարգմանիչները ամենքն ի միասին Գրիգոր լուսաւորչի, Մեծին Ներսէսի եւ Սըրբոց Սահակայ եւ Մեսրոպայ պէս լատինադաւան էին, եթէ կ'ըսենք Հռովմայ եկեղեցին ընդհանուր գլուխ ճանչնալը լատինադաւանութիւն է :

Ահա Եղնիկ Կողբացին, որ Պօղոս Առաքեալին բերնովը կը խօսի :

« Ոչ զի ես միայն արժանի եղէ խորհրդոյն, « որ տրուպս եմ Առաքելոց, այլ թէ եւ Պետրոս, « որ Փլուխն է Առաքելոց, տեսանիցէ չկարէ ճանել »⁽¹⁾ :

Ուրիշ մեծանուն հայր մը՝ Խորենացի, Սուրբ Պետրոսի կողմանէ կը խօսի հետեւեալ կերպով :

« Քանզի ահա նկար օրինակ մեծ բարւոյն անսխալ հաւատոյն եւ յառաջացեալս ի Տեառնէ վէմ . . . »⁽²⁾

[1] Եղնիկ. եղծ. աղանդ, էջ. 263 :

[2] Մով. Խոր. Գիր. Պիտոյ. Բառարան, ի Պետր. Առաքեալ, վ. եւետ. 1865 էջ. 522 :

Նա աւելի առաջ երթալով, Քրիստոսի Եկեղեցւոյն մէջ Հռովմայ Աթոռին ունեցած ընդհանուր իրաւասութիւնը՝ նոյն իսկ Պետրոսին բերնովը քարոզելով՝ Հայոց մէջ արդէն Լատինականութենէ (ուղղափառութենէ) կանդնուած դրօշակին նոր պայծառութիւն մ'ալ կ'աւելցնէ :

« Յորմէ (ի Քրիստոսէ) և պատուեցայ այնուհետեւ առաջնոյն առաջագոյն գոյ գանեցեցու « քեա՛մբ Հասից յառաջին ծայր կասա « րելուքեան և եղեց փակակալ արքայութեան, հիմն « Եկեղեցւոյ »⁽¹⁾ :

Այս պատճառաւ է որ լատինադաւան (ուղղափառ) Խորենացին իր Հայոց Պատմութեանը մէջ Նիկիոյ, Կ. Պօլսոյ և Եփեսոսի ընդհանուր ժողովքները՝ յիշատակած ատեն, միշտ կամ Հռովմայ Քահանայապետաց անունը, և կամ անոր անուամբ ընէ եկող նուիրակին անունը, ամէն Եպիսկոպոսներէ և Պատրիարքներէ յառաջ, իբրեւ նոյն ժողովներուն մէջ դահերէցներու անունը կը յիշէ⁽²⁾ :

Բայց ասոնք ամէնն ալ պահ մը մէկդի թողունք : Քանի մը օր յառաջ Վարդանանց Մարտիրոսաց Տօնախմբութեան մեծաշուք հանդէսը կատարեցինք Ազգային եկեղեցիներուն մէջ : Այս դիւցազններուն մահուան, որոնց յիշատակը երգերով կ'օրհնենք, հաւատոյ պաշտպանութիւնը պատճառ եղաւ :

Ինչ էր ասոնց հաւատքը, ուսկի՞ց եկաւ, ուսկի՞ց առին :

[1] Անդ. էջ. 522 եւ 523 :

[2] Մովս. Խորեն. Պատմ. Հայ, էջ, 356, 416, 522 :

Սուրբ Եղիշէ Ամատունեաց անուանի Եպիսկոպոսը , որ Վարդանանց պատերազմին պատմութիւնը ընտիր ոճով դրեց , մեզի այսպէս կ'աւանդէ :

Սուրբ Յովսէփ կաթողիկոսը՝ Աւարայրի դաշտերուն մէջ կանգնուած վրաններուն տակ՝ Ազգային մեծամեծներէ , Եպիսկոպոսներէ , կղերական դասերէ բաղկացեալ Ազգային ժողովք մը կը դումարէ պատերազմէն յառաջ , և Կ . Պօլսոյ ինքնակալին Թէոդոս կայսեր Սիւնհոդոսական նամակ մը կ'ուղղէ յանուն ընդհանուր ազգին , որուն հետեւեալ հատուածը կը յիշեմք հոս :

« Յովսէփ Եպիսկոպոս բազում Եպիսկոպոսակ-
« ցօք իմովք . . . հանդերձ սպարապետաւս եւ
« ամենայն մեծամեծ նախարարօքս առ մեծա-
« նունդ Թէոդոս կայսր բազմասցի ողջոյն մեր առ
« քեզ եւլն .

« Սոյնպէս և զհաւասան որ ի Քրիստոս , բնկալ-
« եալ ի սուրբ Եպիսկոպոսապետէն Հռովմայ , լու-
« սաւորեաց զխաւարային կողմանս հիւսիսոյ , զոր
« այժմ կամին ի մէնջ կորզել հանել խաւարա-
« սէր որդիքն արեւելից » (1) :

Ի՞նչ . . . ուրեմն .

Վարդանանց խումբը Հռովմէական կրօնք ունէին . Լուսաւորչական Եկեղեցիներուն մէջ Հռովմէապաւան Վարդանանց պատկերները Աստուծոյ սեղաններուն զարդարանք պիտի ըլլային : Անոնց անունը անմահ յիշատակի օրհնութիւններով ազ-

[1] Եղիշէ, Պատ. վարդ. վէսեա. 1864 էջ 122-123 ,

գը պիտի տօնախմբէ՞ր ուրեմն որ Հռովմէապաւանութեան մէջ ապրեցան , և մեռան պատերազմի դաշտին վրայ ի պաշտպանութիւն նոյն դաւանութեան :

Կ'աղաչեմք կամ տրամաբանութեան կանոնները և անոնց ուսմունքը ու դործադրութիւնը ազգէն բոլորովին կորզեցէք , հանեցէք , եւ կամ Վանայ ժողովրդեան խելացի եւ ազգասէր ընթացքին դէմ մի բողոքէք : Ընդդէմ ճամարտութեան՝ մոլեռանդները իրենց կամացը հետեւելու ազատ են , Աստուած ալ ճամարտութեան դէմ յամառութեամբ մաքառողին համար ապագային մէջ ընելիքին վրայ ազատ է : Մարդկային եւ Աստուածային աշխարհիւ ազատութիւններուն ո՞րը պիտի յաղթանակէ : Երանի՜ հիմակուրեն մակաբերող և ըստ այնմ շարժող ազգին :

Բայց սիրելի լրագիրներ , մինչեւ հիմա յիշատակուած անուններուն եւ վարդապետութիւններուն մէջ մեզի այնչափ հիացում պատճառող չեղաւ , որչափ մեր ժամագիրքներուն մէջ յիշատակեալ և անոր հեղինակներուն մէկը եղող Յովհաննու Մանդակունոյ անունը և վարդապետութիւնը , որ ազգին հին եւ հմուտ կաթողիկոսներէն մէկն է :

Հալածանաց ատեն , որ հինդերորդ դարուն մէջ սոսկալի հետեւանքներ ունեցաւ ի Հայո , Քրիստոսը ուրացող ազգայիներուն հրամայեց որ՝ ի Հռովմ երթալով Պետրոսէն , որ ան ատեն Սուրբ Լեւոն մեծ Բահանյապետն էր , իրենց արձակումը ընդունին : Չէինք

առ Սուրբ Գահն ունեցած յարման՝ եթէ Ղազար Փարպեցին մեզի դայն յիշատակած չ'ըլլար:

Այդչափ ուրեմն, անխզելի կապերով կապուած էին մեր Ս. Հարք Հռովմայ Գահին և անոր դաւանանքին: « Զուրացողս ածէք, առ արքայու-
« քեան դոնապանն, և փակակալն Պետրոս » (1):

Ի՞նչ կըսէք, ազգայինք, այս հայաթիպ լատինադաւան վարդապետութեան՝ որ կը բղխէ պաշտօնական ազբիւրէ մը, այսինքն Հուսաւոր-
չեայ Ս. Աթոռէն՝ որուն վրայ նստած էր Ման-
դակունին, և կը քարոզուէր յատեան ժողովրդեան
եկեղեցական վերին իշխանութեան լրութեամբը:

Ուրեմն Էջմիածնական ազգայնոց մտացածին
կրօնական անկախութիւնը, զոր կը քարոզեն ու-
մանք, երկաթեայ դարի մը ծնունդ է, կամ թէ
ի Գրիստոսէ քարոզեալ նոր կրօնք մը, որ դաբ-
է աշխարհ դալով և իր նախնի եկեղեցւոյն
հանգամանքները խանգարելով՝ յԷջմիածին, ի
Սիւս, յԱղթամար, յԵրուսաղէմ և ի Սուրբաբու-
նոր անկալս եկեղեցիներ հաստատեց, որոց յիշա-
տակութիւնը արձանագրող աւետարանիչները
և ուրիշ Հարքը դեռ ծնած չեն:

Ս. Սահակայ ժամանակը՝ մեր եկեղեցական
գիրքերը գրուեցան, ինչպէս որ վերը նշանակե-
ցինք: Այս Հայրապետը, զոր ամենքնիս ալ
իբրեւ Հայր կը պատուենք և կը մեծարենք, ին-
չո՞ւ զմեզ լատինականութեան գողը նետեց, և
հրապարակաւ երգել կուտայ մեզի մինչեւ ցայսօր

այն գեղեցիկ շարականը, զոր կամ ինքը չինեց,
ինչպէս հաւանական է, և կամ իրեն աշակերտնե-
րը, և զոր մենք իբրեւ հայրենադաւան շարա-
կան երգելու պարտաւոր եղած եմք՝ երկրորդ
կիւրակէ զինի Պէնտէկոստէի, ի տօնի եկեղեցւոյ:

« Կեցո՛ւ զորդի ծառայի քո, զոր ի Հռովմայ
« գահիցն վերապատեցեր, ուր եղին զվեմն հաւա-
« տոյ նիման Ս. եկեղեցւոյ »:

Այս մեր Ս. Հարք ինչո՞ւ նոյն շարականնե-
րուն մէջ լատինականութեան վերաբերեալ շատ
մը գովեստներ հիւսեցին: Ինչո՞ւ Հռովմայ Աթո-
ռին վրայ սքանչելի երգեր չինեցին: Ինչո՞ւ ա-
նոր գլխաւորութեանը վրայ հրապարակական
խոստովանութիւններ ըրին: Ինչո՞ւ վերջապէս
անոր գերագոյն իրաւասութեանը վրայ կրօնա-
կան դաւանութիւններ տուին, և մեզի ալ աւան-
դեցին որ նոյնը ընենք:

Չյիշեցինք երբէք, որ ազգին մէկ մասը՝ եւ
դժբաղդաբար մեծագոյնը՝ որ մը առանց գիտնա-
լու՝ պիտի իյնար այնպիսիներուն ձեռքը՝ որ պի-
տի երգել տային եկեղեցիներուն մէջ նոյն շարա-
կանները, առանց պատուելու անոնց մէջ փայլող
ողջամիտ վարդապետութեան ոգին, յորմէ բղխեալ
են այն Աստուածային երգերը: Չյիշեցինք թէ ասոնք
պիտի յանդգնէին լատինադաւան անուամբ ամ-
բապտանել որ մը հայաբաղկաւ կարծեաց առջև այն
հարազատ որդիքը, որ Հռովմայ Աթոռին նկատ-
մամբ իրենց աւանդուած վարդապետութիւնը և
շարականները պաշտպանելու մասին ախոյեան
պիտի հանդիսանային ընդդէմ այն սպերախոսնե-

[1] Ղազ. Փար. Պատմ. էջ 216:

րուն, որ նոյն Աստուածային վարդապետութիւնը պիտի ջանային որ բառերուն նիւթական հընչման կորստեանը հետ մարին եւ ջնջին :

Դնենք հոս շարականներուն քանի մը հատուածները, որոնք մեր գրած ճշմարտութեանը կը վերաբերին, եւ են շարագրեալ հինգերորդ դարէն սկսեալ մինչեւ երկուսասներորդ դարը՝ ազգը լուսաւորող երեւելի հմուտ եւ սուրբ Կաթողիկոս, Պատրիարք, Եպիսկոպոս եւ Վարդապետներէ :

« Որ գերագոյն բնօրինոյ առաքելոյն դասուց
« անուանեցեր լինել գերանելին գՊետրոս, զլուխ
« Սուրբ հաւատոյ, հիմն եկեղեցւոյ : » (1)

Դարձեալ

« Որ գալստեամբ քո վերածեցեր զմեզ յաշ-
« խարհական մեղաց ծովէս, տալաւորեալ լրմամբ
« ուռկանի վիմին հաւատոյ : » (2)

Դարձեալ

« Գլխոյն բնօրեալ Հօսիմ փոխու՝ սաստէր ըզ-
« խորհուրդն ոչ գիտելոյ, որով դառնայր և հնա-
« զանդէր : » (3)

Դարձեալ

« Փակովն արքայութեան երկնից, սուրբ Առա-
« քեալն Պետրոս արութեամբ ժուծկալեալ քեզ
« խաչակցեցաւ : » (4)

[1] Կարգ. Հասար. Աղթ. Հայ. Եկեղեցւոյ. էջ 883.
Տպագր. Վենետիկ. 1898.

[2] Անդ երես 207.

[3] Անդ երես 164.

[4] Անդ երես 89.

« Որ զէութիւն անճառելոյ Միածնին յայտնու-
« թեամբ Հօր ի վերուստ դառանեալ, եւ երանա-
« կան արժանացեալ շնորհի վեմ անվանելի դրանց
« դժոխաց : » (1) :

Դարձեալ

« Որ զանճառելի խորհուրդ Ս. Երրորդու-
« թեանդ Սիմոնի վիմի ծանուցեր : » (2)

Ազգային Սուրբ Հարց կողմանէ հաստատուն փաստերով ապացուցեալ այս ճշմարտութեան դէմ կ'ելլեն ոմանք, եւ կը յանդգնին ձայն ազազակի բարձրացնել ի մէջ ժողովրդեան ըսելով թէ՝ ի Գահ սրբոյն Պետրոսի նստող Քահանայապետները նախնի Քահանայապետից չեն նմանիր : Մեծ է, կը պնդեն, ասոնց եւ անոնց մէջ եղած տարբերութիւնը :

Այս ալ միութեան կեդրոնէն բարեսիրտ անձինքը հեռացնելու համար հնարուած զրպարտութիւն մըն է :

Չէ՛, երկնաւոր Հիմնադրին Աստուածային խօստմունքը չի պիտի փճանայ : Կեփայեան վիմին վրայ շինուած եկեղեցւոյն իշխանութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ ի կատարած աշխարհի : Չիկայ աշխարհիս վրայ եկեղեցի մը՝ որ անոր պէս իր ապագային վրայ վստահ եւ աներկիւղ ըլլայ : Անոր յանձնուած յաւիտենականութեան բանալիքը չիկայ զօրութիւն մը որ ձեռքէն կարենայ յափրտակել :

[1] Անդ երես 887 :

[2] Մեկն. Վարդապետի Ա. օր :

« Սիւնո՛ն, Սիւնո՛ն, ահա սատանայ խնդրեաց
« զձեզ (զԱռաքեալս) խարբալել իբրեւ զցոր-
« եան, այլ ես աղաչեցի վասն քո, զի մի՛ պա-
« կասեցիմ հաւատք քո, եւ դու երբեմն դարձցիս
« եւ հաստատեցես զեղբարս քո (զԱռաքեալս) : »
Դուկ. ԻԲ. 31—32:

Սատանան պիտի խարբալէ Կաթողիկոսներ,
Պատրիարքներ, Եպիսկոպոսներ, Հովիւներ, Վարդ-
պետներ և ազգեր: Մի միայն Պետրոս և ա-
նոր յաջորդները ի հաւատս հաստատուն պիտի
մնան միշտ Աստուծոյ առանձնաշնորհութեամբը:
Միայն անոնք ուղիղ ճամբու պիտի բերեն ճշ-
մարտութենէ հեռացեալ հովիւները եւ ժողովուր-
դը, իրենց անսխալ վարդապետութեամբը: Աւե-
տարանական ճշմարտութիւնը և ընդհանուր նախ-
նի Ս. Հարց դաւանանքը ասոնք են, և ասոնք
պիտի ըլլան նաեւ այն անձանց կրօնական համո-
զումը, զորս հաւատացեալ կ'անուանէ Սուրբ
Գրիգոր Լուսաւորիչը, ինչպէս որ յառաջագոյն
յիշատակեցինք նոյն Սրբոյ Հօրն խօսքերն ի մէջ
բերելով:

Անոր համար Հռովմայ Քաջանայապետից վը-
րայ եղող վերոյիշեալ զրպարտութիւնը տրամա-
բանական կշռութեամբ կ'ստուգուի հովուական
աթոռներուն վրայ նստող մի միայն այն Կաթո-
ղիկոսներուն, Պատրիարքներուն եւ Եպիսկոպոս-
ներուն նկատմամբ, որոնք նախնեաց վարդապե-
տութեան հակառակ՝ Քրիստոսի ոչխարները ա-
րածելու կը յանդգնին:

Դառնալով մեր խօսքին՝ Թողունք տառներորդ

դարու մեր մեծն Խոսրով Անձեւացեաց Եպիսկո-
պոսը, որ իր գրուածոց մէջ նոյն լատինադաւան
վարդապետութիւնը կը քարոզէ, որոյ գրուած-
ներէն միայն հետեւեալը կ'առնուիք:

« Ո՛րպիսի ոք էր և գլուխ Առաքելոցն Պետրոս
« վաղիկն երկնից արքայութեան. որ ոչ ի մարդ-
« կանէ, ի հրեշտակաց անոյր զտեղեկութիւն
« Որդւոյ, այլ ի Հօրէն լուսոյ, և փոխարէն զղա-
« տղական արքու ընդունէր: Որ եւ վեմ անուանե-
« ցաւ ի Տեառնե եւ հիմն եկեղեցւոյ եղաւ: (1)

Թողունք նմանապէս սեռասաներորդ դարուն
մէջ ապրող հուշակաւոր Գրիգոր Մագիստրոսը,
որ ըսաւ « Խաչի գլխի վայր Սուրբն Պետրոս, եւ
« համբուրէ զխաչն եւ ի նմին խաչին զնոյն քա-
« ռոզէ, այն՝ որ վեմն եր հաւատոյ հիման առաքե-
« լոց եւ մարգարէից: » (2)

Թողունք վերջապէս մեր Հրեշտակն ի մարմնի
սուրբ Գրիգոր Նարեկացին, որոյ վկայութիւնը
չենք յուսար որ անընդունելի ըլլայ մեր սիրելի
լրագրաց, մինչդեռ ընդհանուր ազգը նոյն Սըր-
բոյն գեղեցիկ գրուածներուն մէջ կը նկատէ և կը
յարգէ անոր խօսքերը իբրեւ Աստուածային պատ-
գամներ իջեալ ի յերկնից:

« Լծակից կցորդակից (Պաւղոսի), առաջին,
« սկզբնաթիւն, եւ նախամեծարն, վեմն հաստա-
« եալ, եւ արձանն հիմնացեալ, քառն անուանի եօթ-

[1] Խոսր. Մեծ Անձեւան. Եպիսկ. Մեկն. Ժամ. 42
45, 204, 340, 362.

[2] Թուղթ առ Աբրահամ Ամիրայ վասն հաւատոյ Գրի-
գորի Վասակայ. Միեթ. Վեհնա, ձեռ. Թիւ 279 Բ.

« Գաւառացիք, հարմարագրեցեալ ըստ
« չափոյ խորհրդեան ամանակի սկսման եւ լրման,
« ընտրեալն եւ փառազարդեալն Կեփաս : » (1)

Դարձեալ

« Քանզի Տէրն զայս եղ հիմն եկեղեցւոյ իւրոյ
« ասելով առ նախնի դաւանողն Պետրոս, քե դու
« եմ խոստովանութեամբն ես իբրեւ զվեմ հաստա-
« տուն եւ անշարժ, եւ ի վերայ այդք վիմի շի-
« ցեցից զեկեղեցի իմ, այսինքն զամենայն հաւա-
« տացեալս եւ նշմարիս խոստովանողս համագոյ եւ
« անզուգական Երրորդութեան : » (2)

Մեր ազգային լրագրիւններուն կ'աղաչեմք որ
քիչ մը հոս կանգ առնուն, ուր որ Սուրբ եւ
մեծանուն Հայրապետներու բազմութիւն մը առ-
ջեւնիս պիտի ելլէ, որոնց երկուքին միայն ա-
նունները պիտի յիշենք, եւ հիմակու հիմայ մեր
պատասխանը ասկից առաջ չը պիտի մղենք, և
եթէ հարկը պահանջէ՝ զայն յարատեւելու զմեզ
պատրաստ կ'ընծայենք :

Ահա ձեզի Ներսէս Շնորհալին կը ներկայա-
ցնենք, հոգւով և սրտիւ լցեալ շնորհօք, հայր
և յանձանձիւ ազգին : Այնչափ սիրեց լատինա-
կանութիւնը, այսինքն Հռովմայ Քահանայապե-
տաց գլխաւորութիւնը և նոյն աթոռոյն դաւա-
նութիւնը որ ուրախութենէն Մանուէլ կայսեր
գրեց ըսելով.

[1] Ս. Գր. Նարեկ. Ներք. Առաք. համեմ. էջ 343, 357-
Տպ. Վենետ. 1827.

[2] Բան իրատու վասն ուղիղ հաւատոյ, ի խնդրոյ վար-
դանայ դիւանագրի, Մատենագ. վ. իէննա. թիւ 52:

« Նա զի և լուաք թէ սուրբ եւ առաջին ա-
« մենայն եպիսկոպոսաց Հայրապետն Հռովմայ եւ
« փոխանորդն Պետրոսի առաքելոյ, յիւրոց անտի
« իմաստնոց առաքեաց խօսել առաջի սուրբ թա-
« դաւորութեանդ ձեռոյ, վասն միութեան հա-
«ւատոյ : » (1)

Խօսքեր, որ Ներսէսեան հայ սրտին փափուկ
զգացմանց, իր ճշմարտասէր հոգւոյն և մտաց ող-
ջամիտ համոզման թարգմանները են :

Ի՞նչ յանցանք ունին ուրեմն վանայ Հայք՝ երբ
ազգին ամենէն երեւելի և Ս. Հարցը ձայնը կը լսեն
և անոնց կը հետեւին, թողլով իրենց ետեւ յա-
ւիտենական մոռացութեան մէջ զանոնք, որ Հայ
եկեղեցւոյ ուղղափառ սուրբ Հարց առջև և ոչ
խսկ ձայներնին հանելու կարող են, և եթէ հա-
նելու յանդգնին, ողջամիտ դատումը մեզ կ'ստի-
պէ չի լսելու : Բայց դժբաղդաբար դեռ այնպի-
սիները կը լսուին, և պիտի լսուին ազգային մար-
մնոյն անդամոցը վերջնական անջատման և քայ-
քայման սպառնալիքօք :

Այս սուրբ Հայրապետը իւր դաւանութիւնը
Ս. Պետրոսի և իր յաջորդներուն գլխաւորու-
թեանը վրայ, ի լուր Հայ եկեղեցւոյ և ազգին, կը
քարոզէ թէ՛ իր այնչափ գրուածոց մէջ, և թէ՛ իր
եղեսիոյ ողբերուն մէջ :

« Եւ դու Հռովմ մայր քաղաքաց

« Գերապայծառ եւ պատուելի

« Մեծին Աթոռդ Պետրոսի

[1] Ս. Ներսէս Շնոր. Թուղթ առ Մանուէլ կայսր :

- « Առաքելոց գլխաւորի ,
- « Եկեղեցի անշարժելի ,
- « Ի Կեփայան շինեալ վիմի ,
- « Ի դրանց դժոխոց անյաղթելի ,
- « Եւ կնիք երկնիցն բացողի :

Սուրբ Ներսէս երբոր իր գեղեցիկ ողբերգութեանց վերջը հասնելով՝ իր յիշատակը կը գրէ , իր ազգը ապահովցնելու համար հաւատով վառուած սրտին եռանդը ու շարժումը ալ չկրնար զսպել , եւ լեցուն բերնով զմեզ կը հանդարտեցընէ գրուածներուն ուղղութեանը վրայ , իբր թէ՛ իր աստուածաբանական թէ՛ ըսածը ու գրածը չէ թէ նորածեւ եւ աննշան էին , այլ Պետրոսի հիման , Պետրոսի անշարժական հաւատքի վրայ շինուած :

Ահա իր խօսքերը :

- « Ի գրել բանիւ աստուածական
- « Ոտիւք չափել ներտողական
- « Վասն էութեան անհասական
- « Ի բանին Հօր մարդեղութեան
- « Ոչ նորածեւ եւ աննշան
- « Յինէն շինուած առանց հիման
- « Այլ ի վերայ անշարժական
- « Վիմին եղեալ սա Կեփասեան : » (1)

[1] Ներս. Շնորհալի Բան Հաւատ. Յիշատ. Երգ. էջ 222 .

Անցնինք Ս. Ներսէս Լամբրոնացիին :

Պատմութիւնը և իր մատենագրութիւնները յայտնապէս կը քարոզեն լատինականութեան հետ այսինքն՝ Հռովմայ Եկեղեցւոյն հետ միութիւնը և համաձայնութիւնը պահելու՝ նամանաւանդ յառաջացնելու համար ըրած ճիգը , Հռովմայի ազգային մեծ ժողովոյն մէջ խօսած իր սքանչելի ատենաբանութիւնը ո՞ր Հայ ընթերցողին սիրտը չի յափշտակէր :

Այս առաքելաշնորհ Ս. Հայրապետը ի՞նչ ուրախութեամբ կը նկարագրէ ժողովականաց առջեւ նախնի Հայ Եկեղեցւոյն երջանկութիւնը՝ զոր Ներսէս յԱշտարակաց վարձկան Կաթողիկոսը Պարսից թելադրութեամբը ի սուգ դարձուց , բաժնելով առաջին անգամ իւր հօտը ի միութենէ և ի հաղորդակցութենէ Կաթողիկեայ Եկեղեցւոյ , եւ Հռովմէական Աթոռոյ :

Այն երջանիկ ժամանակները , կ'ըսէ մեզի Լամբրոնացին , Աստուծոյ սեղանները երկնից աստղներուն պէս բազմացած էին , և արթուն հովիւք կը հսկէին և Բրիստոսի հօտը եւ մեր սիրուն ազգը ի լոյս պայծառութեան կ'արածէին :

Բայց այս ամենայն բարիքը ե՞րբ կը պատահէր , գիտե՞ք , ո՛ր ազգային լրագիրք :

Երբոր մեր Եկեղեցին « Դեռ ի միութեանց եւ « Կեղեցւոյ վեմն պնդեալ եր » կ'ըսէ նոյն Հայրապետը : (1)

[1] Ներսէս Լամբ. Ատենաբ. Տպ. վեհտ. էջ 120 .

Բայց դարձնէ մէյ մը իր աչքը Հայոց Եկեղեցւոյն արդի վիճակին վրայ, ինչպէս որ երկրին իր ատենուան թշուառութեան վրայ դարձուց եւ ողբաց.

« Այս է՞ր, վասն... զի քակեցաւ զմի մարմին « Քրիստոսի ի բազում մարմինս, զի բաժանեցաւ « զմի Եկեղեցի նորա ի բազում մասունս : »

Այս ողբոց հառաչանքը հնչեցնելէն ետքը Ս. Ներսէս ձայնը կը բարձրացընէ, եւ ժողովքը զԵկեղեցին շինելու յորդորելու ատեն, կարծես թէ մարգարէական հոգւով Կիլիկիա ուղղափառ Հռովմէական աղաքայ կաթողիկոսութեան կը դառնայ՝ և ահոր կը յանձնէ Ազգին հայրենաւանդ Եկեղեցին շինելու պարտքն ու պարծանքը : Գիտէ՞ք որպիսի հիման վրայ :

Լսեցէ՛ք Լամբրոնացին .

« Լուարուք եւ դուք նահապետք ազգաց մե-
« րոց ի ծագաց երկրէ, որ հասէք ընդ նմա ի Սի-
« ոն, քաղաք փրկութեան մերոյ : Ահա հասեալ են
« ոտք մեր առ դրունս երկնաւորն Երուսաղէմի,
« եւ հանդերձեալ եմք շինել զիմանալի տաճարն
« Աստուծոյ, որ հիմնեցաւ ի վերայ Պետոսի : »

Այլ վերջ տանք, սիրելի լրագիրք : Մեր գրիչը քիչ մ'ալ ապագային պահենք, եթէ հարկ ըլլայ : Մեր բարեկամական հրաժեշտի ողջոյնն ձեզ տալէ յառաջ, շատ կ'աղաչեմք եւ կը պաղատիմք, յա-
նուն ազգային ապագայ կրօնական և ուսումնական երջանկութեան, զմեզ մի՛ ստիպէք մեզի դէմ ուղեալ ձեր յողումներով ձայներնիս դարձեալ ձեզի լսել տալ :

« Քննեցէ՛ք զղիրս, զի դուք համարիք նոքօք ունել զկանա յաւիտեանականս : » Կ'ըսէր Կենարար մեր Փրկիչը իր ատենուան Հրէաներուն, որոնք զրոյց ճշմարիտ իմաստը հասկնալ չ'ուղեւնուն համար Քրիստոսասպան եղան :

Հիմայ՝ ալ չենք յուսար որ ձեր ազգասէր զա-
ցումները թող տան ձեզի, որ ալ դորժածուն ազ-
գին մէջ, բարեքա եւ միսիօնարի պէս հինաւորեց
ըթացեալ նախատական բառեր մեզի դէմ, իբրեւ
թէ՛ մենք Վանայ նորադարձ ժողովուրդը լատինա-
ցուցած ըլլանք : Չէ՛, Ազգին պարծանքը, Տէրու-
թեան հաւատարիմը, օտարաց հռչակեալ Արեւե-
լագէտը եղող Առաքելաշնորհ Եկեղեցական Անձի
մը, Լուսաւորչեայ Աթոռին վրայ նստող օրինաւոր
կաթողիկոսի մը բարձր տեսչութեանը տակ է այն
ժողովուրդն, մի՛ վախճաք : Ուղղափառ, Հայ եւ
հայասէր, գիտուն, սուրբ, եռանդոտ Քահանայից
ձեռացը յանձնուած է նա՛, որ Հայածէս արարո-
ղութեամբ իր կրօնական պաշտօնը կը կատարէ Ե-
կեղեցեաց մէջ, ինչպէս որ մեզի եւ ձեզի աւան-
դած են մեր Սուրբ Հայրերը ,

Այս քահանաներն են որ զանի կը կառավարեն,
չէ թէ լատինները, ապա՜նով եղէք :

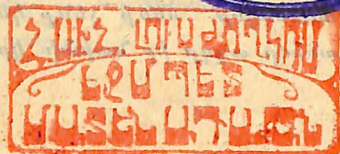
Անոնք են որ անոր կրօնական եւ ուսումնա-
կան կրթութիւն կուսան : Անոնք են որ անոր որ-
դիքը ազգին լեզուագէտ անդամներ, Օսմանեան կա-
ռավարութեան հնազանդ եւ օգտակար հպատակ-
ներ պատրաստելու կ'աշխատին :

Ի վերայ այսր ամենայնի՛ մենք չենք կեղծեր
մեր միտքը, ընդհանուր ազգը իր նախնի կրօնա-

կան, բարոյական եւ ուսումնական երջանիկ վիճակին վերադնել է մեր զաղափարը ու փափաքը. որոյ յոյս ունինք հասնելու, ինչու որ Աստուծոյ սեղաններուն առջեւ Քահանայութեան բարձր աստիճանը ընդունելու ատեն՝ երգում ըրինք Ազգին ծառայել ի փառս Աստուծոյ :

Եւ արդարեւ ի՞նչպէս չբաղձալ այս Միութեան : Ո՞չ ապտքէն Հայ Եկեղեցւոյ ամէնէն պանծալի անձնաւորութիւնքն զնոյն խորհած եւ զնոյն ջանադիր եղած են ի զործ զնել հանապաղ, Այս միութեան մէջ ա՛յնքան բարոյական զօրութիւն կայ, ա՛յնքան միւխթարութիւն աստուածասէր հոգւոց, ա՛յնքան պայծառութիւն քրիստոսական հաւատոյ :

Իցի՛ւ ամէն ազնուասէր Հայեր որք իրապէս կը ցանկան ժողովրդեան եւ կղերին բարձրացման ու վերակենդանութեան, ժողովէի՛ն ի մի ամէն բարի կամքերու ոյժերն, եւ անկեղծ համոզմամբ, արեւաշունչ վեհանձնութեամբ հռչակէին Հայութեան թէ՛ հասած է ալ ժամն թօթափելու հակակաթուղիկէ նախապաշարումներն եւ դիմելու համակրօն համասիրտ ի միութիւն մեր սրբազան Հարց եւ Վարդապետաց :

200 m\$

5978

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0030840

